

La Vèrge contra la Pèsta, quadret d'Espinosa, MGAdea (T. del Xè 1, 351). El que porta al Llatzaret des d'Alcalà de X., es diu *el Camí de la pèsta* (1961); a Montuïri vaig sentir parlar diversos cops de «la *pèsta* dels porcs» i a Alaró em parlaven de «S'Any de sa *pèsta*» (1963).

En català occidental i valencià es pronuncia més aviat amb *-a*, però d'altres ho diuen amb *-e* (cf. el que passa amb *febre/febra*, sinó que en aquest cas no ho ha acceptat la llengua comuna): a Picassent em parlaven d'una *peste* «que es menjava les vinyes»: no veig si amb *è* o amb *é*, però en tot cas recordo la pron. *pèsta* d'altres llocs valencians. Com és sabut se li donen diverses accs. figurades; com, a Eivissa, «*pesta*: rabia, divers diabluras» (PzCabr.).

DERIV.: *Pesteta* 'pebrotet coent, bitxo' tort. (BDC III, 105): «al darrer pis, una algorfa --- lloc que necessita estar molt ventolejat, perquè s'hi guarden los fruits de les cullites, com penjolls de tomates i *peste*tes, rastres de bajoques ---», Vergés Paulí (*Espurnes* v, 15); *pestetera*. *Pestós*.

Pestilent: Eiximenis: «--- Massa beure --- Clàudius Tibèrius Nero --- no-s guardà d'aquest pecat --- axí com Boeci recita --- e per tal li mudaren tots los noms, car per Clàudius li deyen *Clàdius*, per Tibèrius *Bibèrius*, per Nero *Mero*, que tot ajustat volia dir: '*pestilent* bevedor de vy'», Eiximenis, *Terç* (NCL. III, 187.31), pres del ll. *pestilens*, *-tis*, id.

Pestilència [fi S. XIII, *VidesR*]: «Destruya la ciutat de Roma la *pestilència* ---», fº 72v2; «Regiment de preservació de *pestilència*», llibre de Jacme d'Agramont, a. 1349, p. p. el prof. Veny (c. 1979); pres del ll. *pestilentia*, fou el mot usat durant segles, quan encara *pesta* era poc divulgat; «donar *pestilència*», Eiximenis, *Dones*, 135.23; «la *pestilència* comença amansar-se o defallir», JnEsteve, a. 1472 (*LiEleg.*, i-6-b), «*pestilència*: pestis, pestilentia», Busa-N. 1507 (E-II-2); «De sabis y de gent exercitada / és tenir en les còses providència: / ara molt més, en tems de *pestilència*, / quant del vehí la barba està cremada», Pere Fiol (JMBover, *BiEscrBal.* I, 298.1.3). En poesia del S. xv s'usà una variant en *-ença*: «Corda del arc - que matà a Caí, / núvol de mort, - infús de *pestilença*, / simbells de Cam - e negra dirruensa, / bals del nauixer Caron, ab qui ranyí, / ---», Estela (no sé si Miquel o el Comanador). *Pestilencial* [Ant. Canals]; «~: pestilentus, pestilentiosus», Busa-N. 1507; *pestel-*, *pestal-*. *Pestilenciós* [1322, *DBal.* s. v. *corrompiment*]; *pestilenciat*.

Empestar [Lacav.]: popular més que cap mot de la família, sobretot en la comparació olfactiva: «una pudor que *ampèsta*» (sentit centenars de vegades amb tancada, mai oberta), i general en el territori lingüístic (eiv.: «*empestar*: infestar, apestar», PzCabr.); *apestar* és cast., *empestar*; *desempestar*. *Empesternar*.

CRP.: *Pestifer* [Eiximenis]; *pestiferat*; +*pestiferal* [Aversó, § 1508]; *pestiferi*; *empestiferar* [1625, Bernat Mas]: «per poca quantitat que reste de l'humor dins de les venes, serà bastant per a inficionar y *empestiferar* tot lo demés cos, y humors que de nou se

engendraran en ell» (en *Orde Breu*, manresà, fº 61vº). *Pestalsec*, exclamació maledictòria < *pesta 'l sec* 'l'assequi, el deixi mort' (*DAG.*, amb cita, s. S. XVIII).

1 Potser en aquest amb alguna excepció, car seria *pèsta* o *pèste* a les Borges d'Urg., i encara que això sigui en el *BDLC* (vi, 36) les dades d'Arqués són acurades i no hi veig errades tip. ni altres.

Pestanaga, V. *pastanaga*

PESTANYA, mot comú a les quatre llengües romàniques de la Península i de Gascunya, d'origen incert, però segurament pre-romà; el port. *pestana* i el gascó *pestante* demostren que l'ètimon havia de tenir la forma *PESTANNA, poc o molt relacionada amb el basc *pizta* 'lleganya', *piztule* 'pestanya' — i potser amb el basc *pitarra* 'lleganya', cat. dial. *pitarra* 'paparra', cast. dial. *pitarra*, *pitaña*, 'lleganya'—; però és versemblant que en últim terme sigui de procedència indoeuropea, com sigui que en diverses llengües d'aquesta gran família, un mot P(ə)STANA- designa excrescències que pengen de l'orella, de la gola o del pit, cf. persa *pastana*, avèstic *fstana*, 'mugró', 'nus', scr. *stánab* 'mugró', 'pits de dona', gr. *στήνιον* 'pit', 'mugrons de Demèter', tocani *pācane* 'pits, mamelles', germ. *spana* 'mamelles de bestiar', 'mugró', lit. i pruss. ant. *spenys* 'lòbul de l'orella', 'gargamelló'. □ 1.ª doc.: S. XIV.

Surt moltes vegades en el *Llibre d'Alcoati De la Figura del Uyl*. «Con les *pastanyes* se pelen ---, per fayliment d'umor que governa les *pastanyes*» (fº 56r1.1, 1.3, 1.9), «poysl que-s fan en les *pastanyes* --- engentratz de humiditat pudrida e aguda que geta la natura a les *pastanyes*» (fº 56r2.16, 2.19, 2.23), «totz matins frec hom les *pastanyes* ab aygua salada» (fº 56v2.6) i més encara. També en Eiximenis: «com Nostre Senyor havia fet l'uyl axí ben guardat e cubert en sa natura, car segons --- los naturals, la virtut visiva és cuberta ab moltes cubertes d'ins e de fora: fora, ab cuberta de carn e après ab *pastanyes* de pèls; tot açò significa a nós que devem tenir la vista fort amagada e cuberta», Eiximenis (*Terç*, 395). Altres cites del S. xv en *AlcM*. I des dels primers lèxics: «*pastanya del ull*: gena, palpebra», Busa-N. 1507 (E-I-5.49); «Los ulls --- la peleta que cobra los ulls --- la vora a hon estan apegats los pelets o *pestanyes*: palpebra; la nina del ull», OPou (*TbPu.*, 246). Modernament l'ha usat Guimerà en un vers formidable de *L'Any Mil*: «El sol semblava un ull, caigudes les *pestanyes*».

L'he sentit viu fins al cap dels Pirineus: *pestána* Tor de Vall Ferrera, *pastána* Areu i Farrera, *bastána* a tota la Vall de Cardós (contaminat per *vista*?); i *AlcM* el localitza en un reguitzell inacabable de poblacions de tot el Continent, sense excloure'n del tot les Illes. En un cas així és absurda la seva insinuació que el català l'hagi pres del castellà (sembla que perquè hi ha mallorquins que l'ignoren!)

És un mot comú de ple a les tres llengües hispanoromàniques. El cast. *pestaña* apareix des d'una obra d'Alfons X, c. 1275, on està explicant un mot àrab